

הדלקת נר שבת

דין הדלקת הנר

שהוא דאורייתא'. כן מצאנו בפסיקתא זוטרתא במדרש לקח טוב שמות פרק לה: 'ללמדך שקבלה היתה לישראל מימי משה רבינו להדליק הנר'.

במדרש בראשית רבה בראשית יא, ב מבואר שהיה הנר כבר במעשה בראשית: 'ויברך אלהים את יום השביעי... ר' אלעזר אומר ברכו בנר וכי היה המעשה, פעם אחת הדלקתי את הנר בלילי שבת ובאתי ומצאתי אותו במוצאי שבת דלוק, ולא חסר כלום'. ומצאנו שאף האמהות נהגו בהדלקת הנר בערב שבת, כמבואר בבראשית רבה פרשת חיי שרה ס, טו: 'כל ימים שהיתה שרה קיימת היה נר דולק מלילי שבת ועד לילי שבת וכיון שמתה פסק אותו הנר, וכיון שבאת רבקה חזר'.

אומנם ברמב"ם בהלכות שבת ריש פרק ל מבואר שדין הדלקת הנר הינו דרבנן. וכן הוא במאירי שבת בדרך כה: 'הדלקת נר בשבת חובה מדברי סופרים, מפני שהיא ראש לכל עונג, שאין עונג בלא אורה. וכתבו הגאונים שמאחר שכן, מברכים עליה להדליק נר של שבת כשאר מצות שמדברי סופרים'.

כן באר השאלתות דרב אחאי גאון פרשת תצוה שאילתא סד בבאיור ספק הגמ' אם יש להעדיף נר שבת או קידוש: 'מאן דבעי למיזבן שרגא וקידושא לשבתא, וליכא

הדלקת הנר - דאורייתא, דברי קבלה או דרבנן איתא במדרש תנחומא ריש פרשת נח: 'ילמדנו רבינו, על כמה עבירות נשים מתות בשעת לדתן. כך שנו רבותינו על שלשה וכו' ושלשתן מן התורה... הדלקת הנר דכתיב וקראת לשבת עונג, זו הדלקת הנר בשבת'. וכן הובא ילקוט שמעוני פרשת מצורע רמז תקעא: 'כך שנו רבותינו על שלש עבירות נשים מתות בשעת לדתן... ושלשתן מן התורה... הדלקת הנר. דתנו רבנן, מנין שחייב אדם להיות זהיר וזריז בהדלקת הנר, שנאמר וקראת לשבת עונג זה הדלקת הנר'. יש לעיין אם כוונת המדרשים הינה למצווה מהתורה, או לדברי קבלה כמקור הפסוק שנקט.

היראים בס"י תכט (דפוס ישן - ק) כתב: 'נר שבת ונר חנוכה... ויען אמרו נביאים וכבודו מעשות דרכיך אמרו חכמים וצוו להדליק נר בשבת לכבוד שבת, ואסמכוה אקרא וידעת כי שלום אהליך ופקדת נוך ולא תחטא. ובשבת פ' ב"מ מפרש ליה, בנר שבת... אריב"ל אמר קרא וידעת כי שלום אהליך זה הנר, שהאורה שלום בבית. ועד דלא אתא ישעיהו, גמרא גמירי ליה ואסמכוה אקרא'. ומשמע מדבריו שנהגו להדליק נרות שבת גם קודם זמן ישעיה הנביא, וחכמים הסמיכו זאת על הפסוק וידעת כי שלום אהליך וכו'. כן סבר האליה רבה בס"י תרעא סק"ב: 'דקרא כי נר מצוה על כרחך עיקרו לנר שבת אתא,

בידיה אלא לאחד מיניהו. הי מנייהו עדיף, קידושי עדיף דהוה ליה חיובא דאורייתא דכתיב זכור את יום השבת לקדשו, ואמר רבי זוכריהו על היין. אבל נר, כבוד בעלמא הוא. או דילמא, נר עדיף, דאי ליכא נר עדיף לא מיתכיל ליה ולא מישתתי ליה ומענייא שבתא ולא הוי שלום בביתיה'. הרי שהבין שנר שבת אינו דאורייתא.

מצאנו מחלוקת בדברי הראשונים בביאור ספק הגמ' הנ"ל; הרשב"א והר"ן הקשו על הגמ' בשבת ב"ק כג: ששאלה נר שבת וקידוש היום, מי עדיף. שהלא הקידוש הוא מדאורייתא ומדוע הקשו שידחה מפני הדלקת הנר שהינה מדרבנן. והשיבו, שיש לו פת ויכול לקדש עליה, ולפי זה שאלת הגמ' היא אם נר שבת דוחה הידור של קידוש שיש לאומרו על הכוס, אך לא סברו שידחה את הקידוש שחובתו הינה מדאורייתא. ועל כן אם אין לו פת, וודאי יקנה יין לקידוש ולא נר להדליק שחובתו רק מדרבנן. אולם המאירי שם באר: 'וכן נר ביתו וקדוש היום כגון שאין לו יין ולא פת הראוי לקדש עליו, עכ"ז נר ביתו עדיף'. ושאלת הגמ' היא שחיוב הדלקת הנר, דוחה את חובת הקידוש, כפי שבאר השאלות לעיל. לכאורה יש לתלות בדבריהם שחובת הדלקת הנר הינה מדאורייתא. ואכתי ניתן לומר, שאף המאירי לא סבר שהנר שיסוד חיובו מדרבנן ידחה את דין הקידוש מכללו, אלא כיון שניתן לקדש אפילו בשוק, כדבריו בכרכות ב"ק נב: 'מצינו קידוש בלי כוס, למי שהיה יושב ואוכל וקדש עליו היום, לא יתבטל דין הקידוש מעיקרו' (אולם המאירי בכרכות שם שלל אפשרות לצאת יד"ח קידוש בתפילה כפי השציע המג"א בס"י רעא סק"א). הרי

אף לדבריו שאלה הגמ' אם יהדר בקידוש או ידליק את הנר. ומחוייבים לבאר כן, שהרי להדיא כתב המאירי בשבת ב"ק כה: שהדלקת הנר מדברי סופרים, כפי שהבאנו דבריו לעיל.

סמך לפשוט חקירתנו, יש להביא מכך שהגמ' בשבת דנה על מקור ברכת הדלקת נר חנוכה 'והיכן ציוונו', ולא דנה לגבי נר שבת הגם שיסוד דינו גם דרבנן. ואפשר שכוון שמדברי קבלה הוא, שפיר סברו שניתן לברך. ועוד אפשר, שמקור דין הברכה על נר שבת לא הוזכר בש"ס כלל, ונתקן מאוחר יותר. ואכמ"ל.

ועוד י"ל, שיסוד מחלוקתם נעוצה בדין מצוות עונג שבת (שהיא יסוד חובת הנר) אם הינה דינא דאורייתא או דרבנן. ברמב"ם בהלכות שבת ריש פרק ל' מבואר להדיא שעונג שבת הינו דרבנן, ומדברי סופרים: 'ארבעה דברים נאמרו בשבת שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים והן מפורשין על ידי הנביאים, שבתורה זכור ושמור, ושנתפרשו על ידי הנביאים כבוד ועונג שנאמר וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד'. הרי שמצות עונג אינה אלא מד"ס, ואינה מה"ת. אך ברשב"א בשו"ת ח"א סי' קכז ובחידושים ליבמות ב"ק צג. מבואר שהבין שיסוד דין עונג שבת הינו מדינא דאורייתא, ונלמד מהנאמר: 'דלמען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים', וכפי שדרשה הגמ' ביבמות שם: 'כל הימים אלו יום טוב ושבתות', ובאר רש"י שם: 'הוי למד להזהר שלא יבטל עונג שבת בשביל תיקון הטבל'. הרמב"ן ויקרא כג, ב' גם הבין שדין לענג את השבת הוא מדינא דאורייתא, עפ"י דרשת הזוהר את הפסוק 'מקרא קודש': 'רבותינו

דרכיך, אמרו חכמים וצונו להדליק נר בשבת לכבוד שבת'. כן סבר הראב"י¹ הלכות יום טוב סי' תשיב לעגן טעם זה בנוסח ברכת הדלקת הנר: 'ובירושלמי פרק הרוואה גרסינן להדליק נר לכבוד יום טוב, ודכותיה בשבת אמרין לכבוד שבת'. לטעם זה, יש עניין להדליק מבעוד יום בכדי לכבד את השבת בכניסתה, ולא רק משום האיסור להדליק משחשיכה, כדאמר בבבאור הגר"א בסי' תקכט בסעי' א': 'ור"ל עונג הוא בשבת עצמו, וכבוד הוא בע"ש וכן כסות נקיה ע"ש'. הרי שכבוד שבת הוא לפני בא השבת. ונפק"מ לכך תהיה, למי שמדליקה ביו"ט לאחר השקיעה, אם יש להדליק נר לכבוד היום מבעוד יום (וצ"ע אם ניתן לברך על נר שתדליק בערב, דמג"ל המברכים על עונג היום בלבד). הכנסת הגדולה בסי' רסג כתב: 'צריכין להדליק בקיץ הנרות ארוכות לכבוד שבת, שידלקו עד הלילה, דאם לא כן לא הוי לכבוד שבת', ולא הזכיר שיש להותיר את הנרות מאירים בעת הסעודה.

עונג שבת

בנר שבת מקיים דין עונג כמובא במדרש תנחומא פרשת מצורע: 'דתנו רבנן, מנין שחייב אדם להיות זריז ומזורז בהדלקת הנר, שנאמר וקראת לשבת עונג, זו הדלקת הנר'. וכן איתא בפסיקתא זוטרתא לקח טוב פרשת בשלה טז, ח: 'לפיכך אמרו רז"ל, הדלקת נר בשבת מצוה, שיתענג בשבת במאכל ובמשתה'. וכן מבואר בדברי במאירי שבת ב"ק כה: 'הדלקת נר בשבת חובה מדברי סופרים, מפני שהיא ראש לכל עונג, שאין עונג בלא אורה'.

שלום בית

הגמ' בשבת ב"ק כג: בארה את טעם דין הדלקת נר שבת: 'אמר רבא, פשיטא לי נר ביתו ונר

ז"ל אמרו ספרי פנחס קמז ארעם במאכל ובמשתה ובכסות נקיה, כלומר שלא יהא חוקם אצלך כחק שאר הימים, אבל תעשה להם מקרא של קדש, לשנותם במאכל ובמבוש מחול לקדש'. בשו"ת רב פעלים ח"ג אור"ח בסי' כב תלה מחלוקת ביסוד דין עונג שבת במחלוקת הרמב"ם ותרגום יונתן בן עוזיאל בפרשת כי תשא שמות לא, טז על הפסוק ושמרו בני ישראל את השבת, שלדעת התרגום יונתן בן עוזיאל הוא מצוה מן התורה: 'וינטרון בני ישראל ית שבתא למעבד תפנוקי שבתא לדריהון קיים עלם'. ולדעת הרמב"ם עונג שבת מדרבנן. אלא שבשו"ת חתם סופר אור"ח סי' קפח כתב שגם להרמב"ם עונג שבת הוי מן התורה, שאין נביא רשאי לחדש דבר. ודרכו לקרוא דברי סופרים גם על מצוות דאורייתא.

טעמי הדלקת נר שבת

נאמרו שלושה טעמים לחובת הדלקת נרות שבת;

כבוד השבת

במסכת פסחים ב"ק נג: איתא: 'רבי שמעון בן אלעזר אומר, יום הכפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת'. הרי שיש בנר שבת כדי לכבד את היום. יסוד זה שנר שבת הינו מדיני כבוד השבת, מצאנו בדברי הסמ"ג עשין סי' ל' שכתב על נר שבת: 'והדלקת נר נאה, הוא עיקר הכבוד', ובדברי השאלתות דרב אחאי גאון פרשת תצוה שאלתא סד איתא: 'דמחייבין דבית ישראל לאדלוקי שרגא ליקרא דשבתא... אבל נר, כבוד בעלמא הוא'. כן כתב היראים בסי' תכט (דפוס ישן - ק): 'ויען אמרו נביאים וכבדתו מעשות

חנוכה - נר ביתו עדיף, משום שלום ביתו. הרי שיש להדליק משום שלום בית, וכן נראה שהבין הרא"ש ביומא פ"ח ס"ו כו שיש לברך על הדלקת נר יוה"כ משום שיש בו שלום בית וכ"כ המרדכי שבת רמז רצד. כן לשון ספר חסידים ס"י אלף קמו: 'זאת התשובה השיב רבינו משולם נ"ע למינין שאינן מדליקין נרות בבתייהם בשבת... ויברך אלהים את יום השביעי, אין אנו יודעים במה ברכו... מכלל שהברכה שבירך הקדוש ברוך הוא השבת היא אורה, שהיא שלום הבית'. יש להטעים בכך את שיטת הסוברים שאין לברך על הדלקת הנרות של יום טוב, כפי שכתבו בספר המנהיג בהלכות שבת בס"י ז' והארחות חיים הדלקת הנרות בערב שבת סע"א, ונימקו זאת בהאי טעמא: 'שאינן מברכים כלל ביום טוב, לפי שאין בו משום שלום ביתו, שכל זמן שירצה הוא רשאי להדליק'. ומהאי טעמא כתב המשנ"ב בס"י רסג סק"ב שיש להדליק נר בכל החדרים בהם ישהה בשבת, והגרשז"א בששכ"ה פ' מד הע"א ובשולחן שלמה סק"ט כתב שביו"ט אין צריך לכך כיון שיכול להעביר את הנר מחדר לחדר.

הרמב"ם בהלכות שבת לא הזכיר את טעם זה של שלום בית, אולם בהלכות חנוכה פ"ד הי"ד הזכירו. נראה שהרמב"ם הבין שטעם זה אינו סיבת הדלקת הנר, אלא מעלה שיש בנר שגורם שיקדימו את הדלקתו ודוחה את הדלקת נר חנוכה וקידוש, אך אינו סיבת ההדלקה.

אולם בדברי רבותינו מצאנו שהוזכרו הטעמים השונים גם יחד, והדברים טעונים ביאור.

איתא במסכת שבת בדף כה: 'הדלקת נר בשבת - חובה'. ובאר רש"י שם בד"ה 'חובה': 'כבוד שבת הוא, שאין סעודה חשובה אלא במקום אור, כעין יממא'. הרי שעיקר חובת הדלקת הנר הינה בשעת אכילת הסעודה, ובטעם הדין באר רש"י שבכך נעשית הסעודה חשובה. ובכך יש לבאר מדוע רש"י בפסחים בדף קא. בד"ה 'דילמא' באר שרבה דאג שיאכלו את סעודתם לאור הנר, ואת החשש שכשיגיעו לבית יכבה הנר שלהם: 'דילמא מיתעקרא לכו שרגא - ולא תאכלו'. שכן ישנה קפידא לאכול סעודת שבת לאור הנרות. כן נראה שהבין גם הרשב"א בשבת בדף כג: 'ודאי נר ביתו לצורך סעודה קאמר'. כן מבואר במג"א בס"י רסג סק"ה על הדין שיש לשאול על הפתחים לצורך הדלקת הנר: 'דהיא עיקר סעודת שבת, ואין זה בכלל עשה שבתך חול'. נמצא שבלא הנר, סעודתו חסירה, ואינה חשובה כ"כ.

מאידך, על דרשת הגמ' את הפסוק 'ותזנח משלום נפשי' זו הדלקת הנר, באר רש"י שם בד"ה 'הדלקת נר בשבת' טעם שונה ביסוד החיוב להדליק נר: 'ובמקום שאין נר אין שלום, שהולך ונכשל והולך באפילה'. וכן עולה מדברי רש"י שם בדף כג: בד"ה 'שלום ביתו' שכתב לגבי נר שבת שעדיף מנר חנוכה: 'ותזנח משלום נפשי, זו הדלקת נר בשבת, שבני ביתו מצטערין לישב בחשך'. הרי שני טעמים נאמרו בהדלקת הנר, וכן מבואר להדיא בספר המנהיג הלכות שבת עמו' קמו: 'ובהדלקת הנר במקו' סעוד' חובה ומצוה, משום עונג שבת ושל' בית'.

יד"ח, אף שלא יאכל לאורו. ודין נוסף להדליק במקום האכילה, מדיני עונג השבת, ואביי חלק על חיוב זה. וכן גם הבין ר' צדוק בקונטרס שבינת השבת סק"ה. נמצא לדבריהם, שעונג השבת מתקיים ע"י תענוג הגוף בשבת, ואילו כבוד היום מתקיים בהכנה ובהתארגנות ליום. אומנם ברש"י מבואר שכבוד השבת מתקיים באמצעות הנר שמאיר בעת אכילת סעודת השבת, ולא בעצם הדלקתו לכבוד היום. ואפשר לבאר בכוונתו לפי דבריהם, שכשמדליק נר במקום שמיועד לאכילה ומתקין את סעודתו, מתקיים כבוד היום, ובעת האכילה מתקיים עונג היום.

כן הוכיח גם הקהילות יעקב בשבת בס"י ט' שישנם שתי סיבות להדלקת הנר, מהגמ' בשבת ב"דף כג': 'דביתהו דרב יוסף הות מאחרא ומדלקת לה. אמר לה רב יוסף, תניא לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה, מלמד שעמוד ענן משלים לעמוד האש, ועמוד האש משלים לעמוד הענן. סברה לאקדומה, אמר לה ההוא סבא, תנינא, ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר'. כלומר שמלבד החיוב שיאיר הנר בשבת לענג את ביתו בתאורה, מחוייב להדליק נר לפני שיחשך היום, מפני כבוד השבת. אכן נאים הדברים, רק לשיטת רש"י שם ותוס' ב"דף כה: בסוד"ה 'חובה' שהעמידו שדברי גמ' זו נסבו על נר שבת, אולם המאירי באר שגמ' זו התייחסה לנר חנוכה שיש להדליק מבעוד יום, ולא על נר שבת, ולדבריו אין ללמוד מגמ' זו שבשבת צריך יותר מנר המענג את היום.

כן נראה לבאר בשיטת הרא"ש. שכן הרא"ש ביומא פ"ח ס"י כז פסק שיש לברך על הדלקת נר יוה"כ משום שיש בו שלום בית

והנה, התוס' בשבת ב"דף כה: בד"ה 'הדלקת' בארו אומנם שחובת הדלקת הנר הינה במקום סעודה: 'פי' במקום סעודה, דחובה היא שיסעוד במקום הנר משום עונג'. אך לא משום שבכך תהא סעודה חשובה כדברי רש"י, אלא עונג הוא לאכול במקום מואר ולא חשוך. כלומר, בעוד שלרש"י הנר גורם שהסעודה תהיה חשובה, הרי שיש צורך בסעודה חשובה. לתוס', הנר גורם לעונג השבת, וצריך שיהיה עונג בשבת, וכדבריו שם בתוס' 'חובה': 'אבל הדלקת נר היא חובה של מצות עונג שבת'. כן נראה שהבין הרמב"ם פ"ה ה"י: 'וחובה עליו לישב לאור הנר', הרי שנועד הנר לענג את ישיבתו כפי שכתב בריש הפרק, ולא רק להדליק את הנר לכבוד היום.

הגמ' במסכת שבת דף כה: דנה בדברי רבי ישמעאל שאסר להדליק בעיטרן מפני כבוד השבת: 'מאי טעמא, אמר רבא מתוך שריחו רע, גזרה שמא יניחנה ויצא. אמר ליה אביי, ויצא. אמר ליה, שאני אומר הדלקת נר בשבת - חובה'. כלומר לאביי לא הפריע שידליק נר ויצא, ולא יהנה מאור הנר. התוס' שם בד"ה 'הדלקת נר' בארו שרבא הבין שהדלקת הנר חובה היינו: 'במקום סעודה. דחובה היא שיסעוד במקום הנר, משום עונג'. ואביי חלק רק על חובת הדלקת נר במקום הסעודה, אבל וודאי לא חלק על עצם חיוב הדלקת הנר, שכן הוא דין מוסכם שמחוייב בו ונזכר במשנה ב"דף לא: 'על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות... ובהדלקת הנר'.

הבית הלוי בס"י יא באר ששמענו מכאן שיש שתי סיבות חיוב הדלקת הנר, עצם הדלקת הנר, משום כבוד השבת, שעליו אין עוררין. ומשהדליק את הנר לכבוד היום, יצא

ר"י שם ור"ת בתוס' בשבת כדף כה: בד"ה 'חובה' שסברו שיש לברך בהדלקה. ונראה, שפליגי בחקירתינו, שלדעת רבנו משולם מטרת הדלקת הנר להאיר לבני ביתו ולענג את היום, ואין בהדלקתה גמר המצווה ותכליתה. אולם לדעת ר"י ור"ת בעצם הדלקת הנר מקיים מצוותו, לכבוד היום, ושפיר יש לברך על מצוותו. ולשיטתיהו אזלי, שכן ר"ת בתוס' שם כתבו: 'שאם היה הנר מודלק ועומד שצריך לכבות ולחזור ולהדליק', שכן ישנו דין להדליק ולכבד את השבת, ואילו לרבנו משולם, כל שיש אור בבית לא נצרך לכבותו ולהדליק שוב במיוחד לכבוד שבת, שכן ישנו נר דלוק מכבר שמענג את השבת.

נראה שבהכי פליגי הפוסקים, אם קנסו את מי שהדליקה אך החסירה נר אחד. הרמ"א בס"י רסג סע"א פסק את דברי המהרי"ל שאם אישה שכחה להדליק נר בשבת, מחוייבת להדליק בכל שבת נר נוסף, ונחלקו הפוסקים אם האישה הדליקה נר שבת, אלא שלא הדליקה את מספר הנרות שהיתה רגילה בהם, אם יש לקונסה. הפרמ"ג שם סבר: ש"ה"ה אם לא שכחה לגמרי, רק שחסרה נר אחד ממה שהיתה רגילה מתחלה, ואילו הביאור הלכה שם בד"ה 'ששכחה' חלק על כך, וסבר שכיון שהוספת הנרות הוא רק מנהג: 'והבו דלא לוסיף עלה', ואין לקונסה. נראה שהפרמ"ג הבין שיסוד תקנת הדלקת הנר הינה מפאת כבוד השבת, וכל שנחסר ממעלת וכבוד היום, קנסוה. ואילו לדעת הביאור"ל תוקן להדליק את הנר בכדי לענג את השבת, ודי לן שיש אורה בבית, ולא קנסו אם מיעטה באור. ומהאי טעמא, סבר בקובץ הלכות שבת ח"א פ"ז הע"ב שאין לקנסו על

(ואמנם הבי"ב בס"י תרי חלק ע"כ וסבר שאי משום הא, אוי ידליק בלא ברכה). ומאידיך פסק הרא"ש בשבת פ"ב ס"י יח עפ"י ר"ת שיש לברך על נר השבת מפני שיש בו משום עונג שבת. הרי ששתי מעלות וטעמים נאמרו בהדלקת נר שבת.

יש ליישב בכך את הסתירה בדברי הרמב"ם בהלכות שבת בטעמי הדלקת הנר; שכן כתב בריש פרק ה: 'ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת'. ואילו בפרק ל ה"ה כתב: 'וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת, ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן'. הרי ששני טעמים נאמרו בהדלקת הנר, וכי בהדלקת הנר לפני כניסת היום, הוא מכבד את השבת, וזהו הדין שמבואר בפרק ל, ואילו בפרק ה אומר הרמב"ם שהנר שמאיר בשבת גורם לעונג היום.

ומדוייק כן בראבי"ה בשבת בס"י קצט בביאורו מדוע דרוש שני נרות: 'ונראה לי דנהגו בשני נרות, שאחת היא לאכול לאורה ואין היכר כי אם בשתים'. הרי שהיה ברור לו שהנר נועד לאכול לאורו ולעונג היום, אך צריך היכר בהדלקתו, שנועד לכבוד שבת. כלומר, יש לעשות היכר לכך, שהעונג נעשה מכח מעלת השבת. ולכן אחר שהדליק נר מדין עונג השבת כשיאכל לאורה, מחוייב להדליק נר נוסף שיהא ניכר שהוא מענג את השבת, וזהו כבוד היום.

ובטעמים אלו נחלקו הראשונים בשאלה אם יש לברך על הדלקת הנר. רבנו משולם במרדכי שבת רמז רצד סבר שאין מברכין על נר שבת משום שאין בגמר עשייתה מצווה, אלא באכילה לאור הנר. לעומת דעת

בעלת תשובה שלא הדליקה נרות מימיה, שכן הקנס מושת על המזלזלת בכבוד שבת, וזו לא כיוונה לזלזול 'במצות נר שבת במיוחד'.

יהא נפק"מ למחלוקתם בשאלה אם יהא ניתן לצאת יד"ח הדלקת הנר בנר חשמל, שלא ניכרת בהדלקתו מעלת וכבוד היום, אך יש בו כדי לאפשר עונג שבת. המלמד להועיל אר"ח סי' מו כתב שאם לא הדליקה וסמכה על אור החשמל, לכו"ע יקנסוה, אף שאכן יש אורה בבית, כיון שלא האישה יצרה את האור. הרי שהצריך נר המיוחד לכבוד השבת. ברם הבית יצחק יו"ד ח"א סי' קכ סק"ה, ח"ב סי' לא סק"ח הורה להיתר: 'ובדבר אם יכול לברך על גאס ליכט או עלעקטערישעס ליכט להדליק נר של שבת, נלפענ"ד דיכול לברך ויוצא ידי חובת המצוה. ולדעתי יכול לומר להדליק נר, דכל מאור הדבוק בשמן או בפתילה מיקרי נר, וכאן גם כן המאור דבוק בהכלי'. וסמכו עליו הפוסקים שניתן לברך ע"כ - המהרש"ם ח"ח סי' לו, האחיעזר ח"ד סי' ו, הר צבי אר"ח ח"א סי' קמג, ח"ב סי' קיד סק"ב וכ"כ במשנה הלכות ח"ה סי' מא ד"ה 'ומיהו': 'אפשר לצאת ידי חובה בהדלקת נרות של חשמל אף נורת פלורוסנט, ולברך על זה'. וכן סבר הגרי"ש אלישיב בשבות יצחק ח"ח סוף עמ' לב, ובעמ' לד: 'שהעיקר שיהיה נר שיאיר בחושך ונהנין לאורו, ולא תלוי בשום מעשה ההדלקה כמו בחנוכה, וא"כ לא איכפת לן כלל בשמן ופתילה, אלא כל שיש כאן אש המאירה הוא בכלל נר דלוק שנהנין לאורו. ואמנם מה שיש לדון בנורת פלורוסנט... שאף בזה יוצאין ידי חובת נר שבת, דעל כל פנים תכלית האור יש כאן'. ביביע אומר ח"ב

אר"ח סי' יד, ח"ג אר"ח סי' לה סק"ה, ח"ד אר"ח סי' מ סק"ה, ח"ט סי' קח אות קכד כתב: 'המורם מכל האמור שאין לנו טעם מספיק לומר שאין יוצאים י"ח בהדלקת נר החשמל לכבוד שבת. ומ"מ טוב ונכון לחוש לד' המחמירים בזה היכא דאפשר, ולהדליק גם נר שמן ולברך עליו. ובזה יהיה היכר שהודלקו לכבוד שבת, וכ"כ הרבבות אפרים ח"ו סי' קכח, שו"ת ציץ אליעזר ח"א סימן כ פי"א ובשמירת שבת כהלכה פרק מג סעי' ד. אך הגרש"א ז"ל שם בהע' כב ובשולחן שלמה סק"ה חילק בין מקור החשמל: 'שבא מתחנת הכוח דאפשר שזה חשיב בשעת הדלקה כמדליק בלא שמן, כיון שרק סומך על זה שבכל רגע ורגע נוצר זרם חדש בתחנה שלא היה כלל בעולם מקודם, והוא מחמם ומדליק הרבה פעמים בשניה אחת. משא"כ אם מדליק ממצבר שיש לו בבית, אשר הזרם כבר צבור ונמצא בתוכו, שפיר מסתבר שיכולים גם לברך'. וכ"כ האור לציון ח"ב פרק יח אות יב ובהע' יג.

נפק"מ נוספת לטעמי ההדלקה יהיה, עד אימת צריך שהנרות ידלקו, האם כל זמן שעודתו כיון שאז עיקר עונג השבת, או כל הלילה בכדי שלא יכשל בעץ ואבן במהלך הלילה, ואם מדיני כבוד השבת אזי יש לדון אם ידליק הנר כל השבת או שאין טעם בהדלקת שרגא בטיהרא.

הפני יהושע בשבת כה: באר אחרת את מחלוקת אביי ורבא, וסבר שרק רבא סבר שהדלקת הנר חובה, ואילו לדעת אביי אין חיוב כלל להדליק את הנר. ומה שנאמר במשנה שאומר הדליקו את הנר: 'אפשר הא דקאמר התם שאינן זהירות בהדלקת הנר, היינו שאינן זהירות להדליק בזמנו, אלא

בחדרו ולברך עליו, לפי שאשתו מברכת בשבילו'. המג"א שם סק"ד כתב על כך שאפ"ה הינו מחוייב להדליק בלא ברכה במקום שמתארח, בכדי שלא ישל בעץ ואבן. נמצא שכל שיש לו חדר משלו, מחוייב להדליק נר שבת. אלא שאם הדליקו עבורו בביתו, לא יוכל לברך על נר זה, כפי שבאר להדיא בשו"ע הרב שם סעי' ט: 'בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו אעפ"י שאינם אוכלים שם לפי שהדלקת נר בשבת חובה אף בלא אכילה כדי שלא ישל בעץ ואבן... אבל מי שהוא אצל אשתו ומדליק בכל החדרים שהולך... אין צריך לברך עליהם, לפי שאשתו מברכת בשבילו בבית אכילה. אבל כשאינו אצל אשתו, אינו נפטר בברכת אשתו כשיש לו חדר מיוחד שם במקום שמתארח'.

נמצא שיש שני חיובים בהדלקת נר השבת, חיוב שיהא נר משלו (גם אם אינו מצוי לידו), ועוד מחוייב שיהא עימו נר שלא ישל בעץ ואבן.

חיוב להדליק נר, או שיהא נר דלוק

יש לחקור על פי הטעמים דלעיל אם יש חיוב להדליק נר שבת, ונדרשת פעולת מעשה ההדלקה, או שחייב שיהא נר דלוק בביתו, והתוצאה היא העיקר, שהבית מואר. אפשר להגדיר את החקירה, אם חובת ההדלקה קיימא על הגברא, שמחוייב שיהא לו נר, או שחובת הבית שיהא ליושבים בו נר, אבל אין חובה אישית על כל אחד.

נראה לבאר שיסוד מחלוקתם תלויה בטעמי הדלקת נרות שבת, שכן אם מדליקים משום שלום בית או לעונג היום, די שיהא נר דלוק בבית. אך לטעם שחזה כיבתה אורו ונרו של עולם, כפרתה בהדלקת הנר בדוקא.

מאחרות ומדליקות', ומבקש לזרוז את המדליקים את אור ביתם שלא ישתהו. והוסיף עוד אפשרות: 'ואפשר נמי דאין הנשים זהירות להדר אחר שמנים ופתילות יפות. וא"כ לפי"ז הא דקתני שאינן זהירות בהדלקת הנר הוי דומיא דשאינן זהירות בנדה, דהיינו על כרחך שאינן זהירות בדיקדוקי הדינים כראוי, דהתם ודאי לא שייך לומר שאינן זהירות במצות נדה כללי'. אך אין חיוב של הדלקת הנר כלל לשיטת אביי, לדעת הפנ"י. לדבריו, אין שני דינים בהדלקת הנר, אלא סיבת חיוב אחת: 'הוצרכתי לזה, משום דלכאורה אין לחלק בין הדלקת נר במקום סעודה להדלקת נר בבית, שהרי עיקר מצות הדלקת הנר, היינו משום שלום בית'.

וצ"ע, בשו"ת רעק"א סי' א נקט שנשים אינם מחוייבות בעונג היום ככל מ"ע שהזמן גרמא, ולכן סבר שאם שכחו ביו"ט להזכיר מעין המאורע בברכת המזון, לא חייבות לחזור. אזי לעולם יש להן בחיוב הנר רק דין כבוד היום ולא דין עונג. ולעולם לא יוכלו לברך לשיטת הרמב"ם על נר שבת. ומסתבר, שאין לדמות עונג לעונג, וכי לא פטרו אותן מדין 'עונג' אלא מחיוב הסעודה ולא מהנר. וכיון שחייבות בנר היום, חייבות בעונג שלו, ולעניין זה איכא עלייהו חיוב עונג, ושפיר מברכות עיילהו.

לטעמי ההדלקה ישנה נפק"מ לגבי מי שהדליקו עבורו בביתו, אם חייב להדליק במקום שמצוי בו. שכן השו"ע בס"י רסג סעי' ו פסק: 'בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם, צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו. אבל מי שהוא אצל אשתו א"צ להדליק

נר, אבל צריך שישהה במקום שיש בו נר, ונר זה לא זוקק ברכה. מבואר א"כ, שהמרדכי הבין שצריך להדליק נר עבור כל אחד, ולא דווקא שידליק במקום שמצוי. והמג"א חידד ששני צדדי החקירה נכונים, מחוייב כל איש ואישה שיהא נר עבורו, ונר זה צריך להדליק עבור כל אחד לכבוד שבת, ובנוסף מחוייב הבית בו מצויים שיהא בו נר, שלא יכשלו, ומדיני שלום ביתו ועונג שבת, והעיקר התוצאה שיהא המקום בו מצוי מואר.

המרדכי בהמשך דבריו שם וכן הרא"ש בשבת פ"ב ס"י יה הביאו מחלוקת אם בעי לברך על נר שבת: 'רבינו משולם לא היה מברך על הדלקת הנר משום דאמרינן... כל מצוה שאין עשייתה גמר מלאכת מצותה אין מברכין עליה, ונר שבת אין גמר עשייתה אלא בשעת אכילה... ור"י אומר שיש לברך'. הרי דלרבנו משולם עיקר מעלת הנר הינה בתוצאה שיהא הנר דלוק, ואילו לר"י ישנו חיוב לפעול ולהדליק את הנר, וזהו מצות היום, ולכן יברך על נר זה.

המרדכי שם בהמשך הביא מחלוקת נוספת אם מצוי נר דלוק מכבר, אם צריך לכבותו ולהדליק נר במיוחד לכבוד שבת: 'וי"מ דאין לברך על הנר בליל שבת, משום שאם דלקה מבעוד יום לא היה צריך לכבותה ולהדליקה שנית. וליתא, דהא כיסוי דם אם כסהו הרוח אין צריך לכסות, ואפ"ה חייב לכסות [ולברך] כשהוא מגולה. וכן נולד כשהוא מהול, איכא מ"ד [דאין] צריך להטיף ממנו דם ברית, וחייב לברך. ועוד אמר ר"ת דצריך לכבותה ולהדליקה'. הרי לן שנחלקו הדיעות במרדכי אם מצוות הנר הינה חובת

וכן לטעם שמדליק את הנר לכבוד היום, יש לעשות מעשה שניכר בו שמייחד את השבת ומייקרה, ולא די בנר שדלוק מכבר, ואף דרושה הכנה אישית לכבוד היום.

יש לעיין אם נוסח הברכה 'להדליק נר' יש בו כדי ללמד על גדר המצוה, שמצוותו בהדלקה, או שרק אם נדרש להדליק בהעדר נר דלוק מכבר - אזי מברך כן, אך אינו מחוייב להדליק אם ישנו נר ואור בבית.

הרמב"ם בהלכות שבת ריש פ"ה כתב: 'ואחד אנשים ואחד נשים, חייבין להיות בכתיהן נר דלוק בשבת'. להדיא מבואר בדבריו שחובת גברא היא שיש על כל איש וכל אישה להיות נר בביתו. הרי שמחוייב לחזר אחר הנר ולענג את השבת. אך לא מבואר אם צריך שיעשה מעשה הדלקה, או די שיהא נר דלוק מכבר, כלשונו בהלכה זו.

המרדכי בשבת רמז רצד כתב: 'דבחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם צריכין להדליק נר של שבת בחדרם ולברך עליו, משום דהדלקת נר בשבת חובה משום שלום בית שלא יכשל בעץ או באבן. אבל מי שהוא אצל אשתו, א"צ להדליק בחדרו ולברך עליו, לפי שאשתו מברכת עליו בשבילו. גם אומר, שמתור להדליק בבית בע"ש בקיץ ואוכל בחצר, ויהיה לו אורה מן היום, משום דנר שבת אינו אלא משום שלא יכשל בעץ או באבן והרי יש לו אורה גדולה'. מבואר שהבין שיש דין שידליקו נר עבור כל אחד, ואין דין שישהה ליד הנר שלו, וכן מבואר בשו"ע בס' רסג סע' ו'. והנה המג"א שם ס"ק יד כתב על סעיף זה: 'אבל להדליק צריך שלא יכשלו בעץ או באבן'. כלומר, אומנם הדליקו עליו

המשנה ברורה בס"י רסג ס"ק מה כתב: 'עיקר המצוה לכתחלה הן הנרות שאוכלין לאורן, וראוי שתהא הברכה עליהן'. הרי שעיקר המצווה שיהא נר דלוק בבית במקום הסעודה. אומנם, יתכן וזוהי אכן מטרת המצווה, אך גדר המצווה היא שיש להדליק את הנר.

ובשו"ע הרב שם ס"ק יא הקשה כיצד מברך אחר ההדלקה, ובאר שעיקר המצווה בנר שבת אינו בהדלקתו, אלא ההנאה והתשמיש, וההדלקה הינה רק ההכנה והתחלת המצווה. ולכן יכולה לברך קודם שנהנית מהאור. וכן באר בקונטרס אחרון שם ס"ק ג שאפשר שגוי ידליק הנרות, שכן אין מעשה ההדלקה מצווה, אלא שהנר יהא דלוק. והברכה בעת ההדלקה מתייחסת להיות הנר דלוק או שציוונו להדליק אם אין נר דלוק.

נפק"מ נוספת לחקירה זו, אם תלויה ההדלקה והברכה ביכולת להנות מהאור, והאם סומא יברך על הנר. שכן לכבוד את השבת אף הסומא מחוייב, אך לא יועיל לו הנר לעונג שבת ושלא יכשל בעץ ואבן.

נר שבת - נר אישי

השו"ע בס"י רסג סע"ו פסק: 'בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם, צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו. אבל מי שהוא אצל אשתו א"צ להדליק בחדרו ולברך עליו, לפי שאשתו מברכת בשבילו'. והוסיף מרן שם בסע"ו: שאף כשאין לו חדר משלו והינו רק אורח מחוייב בהדלקת הנר, ויעשה זאת בהשתתפות עם בעל הבית: 'אורח שאין לו

הבית, וכל שישנו נר בבית אין צורך להדליק נר נוסף, ולדעת ר"ת יש להדליק נר במיוחד לכבוד שבת.

המגן אברהם בס"י רסג ס"ק יא הביא משמיה דהמהר"ם: 'כשיש חופה בע"ש ומאחרי' בה עד אחר שקיעת החמה, והאשה אינה רוצה לקבל שבת לפני החופה, אז תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה... או תאמר לעכו"ם להדליק אחר החופה, והיא תברך'. והקשה רעק"א על אחר שאין שליחות לגוי, ונמצא שלא הדליקה נר, ואיך תברך. ויתכן ונחלקו בחקירתינו, ולדעת המג"א אין צריך להדליק את הנר, ודי לך שיש נר דלוק בביתה, יכולה לברך עליו.

כתב בשולחן ערוך הרב בס"י רסג סע"י יא לגבי מי ששכחה ולא הדליקה נרות שבת אם נזכרה בבין השמשות, תבקש מנוכרי להדליק והיא תברך: 'עיקר מצות הדלקת נר שבת אינה ההדלקה בלבד, אלא ההנאה והתשמיש לאורה היא עיקר המצוה, אלא שההדלקה היא התחלה והכנה למצוה זו, ולכן מברכים עליה. וזו ששכחה ולא בירכה בתחלת המצוה, יכולה לברך קודם עיקר המצוה, דהיינו קודם שתהנה לאורן'. כלומר, עצם הדלקת הנר אינה מצווה, אלא רק הכנה למצווה. נמצא, שעיקר המצווה הינה בהימצאות הנר, ולא בהדלקתו, ואף בלא מעשה הדלקה, שפיר מקיימת מצוותה ומברכת. אומנם לא כלול בדבריו אם היה נר דלוק מעיקרא, שכן אפשר שרק על נר שהודלק לכבוד שבת יש לברך, אף שהודלק ע"י גוי.

במקום א', י"א שכל אחד מברך על מנורה שלו, ויש מגמגם בדבר. ונכון ליזהר בספק ברכות ולא יברך אלא אחד. והרמ"א הגיה: 'אבל אנו אין נוהגין כן'. והנה אם יש חיוב על כל בעה"ב להדליק, מדוע לא יברך כל בעה"ב המדליק בפני עצמו.

נמצאנו למדים שיש חובה שיהא לכל אחד נר אישי, וכי האישה מוציאה יד"ח את בעלה ובני ביתם משום שהם חלק מהדיורים עימה בבית, ואזי מדליקה בשליחות יושבי הבית, ועל בעלה מדליקה גם אם אינו עימה בבית, כלשון שו"ע הרב בקונטרס אחרון בס"י רסג סק"ב: 'דהא ודאי האישה אינה אלא שלוחו של הבעל'. אך אין בהדלקתה כדי לקיים מצוות כלפי זר, ולכן מחוייב האורח לייחס אליו את הנר, ע"י שמשנתף בפריטי עם בעל הבית או מקנים לו חלק מהנר במתנה.

חדר מיוחד וגם אין מדליקין עליו בביתו, צריך להשתתף בפרוטה'.

וכן הוא לשון שו"ע הרב שם: 'בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו... אבל מי שהוא אצל אשתו ומדליק בכל החדרים שהולך שם... אין צריך לברך עליהם, לפי שאשתו מברכת בשבילו בבית אכילה... אבל אם אין לו מי שידליק בביתו צריך הוא לקיים מצות הדלקת נר שבת במקום שהוא, ע"י שיתן פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בנר שלו, או שיקנה לו בעל הבית חלק בנר שלו במתנה'. ותימה מדוע צריך להשתתף בנר, ולא מועיל לו הנר שמדליקים בבית. והלא נר לאחר נר למאה, ומאי טעמא צריך שיהא הנר משלו.

וכן יש לתמוה על פסק השו"ע שם בסעיף הבא סעי' ח: 'ב' או ג' בעלי בתים אוכלים

האישה מדליקה את נרות השבת

אמר הקדוש ברוך הוא אדה"ר תחלת בריותיה היה ונצטווה על עץ הדעת וכתוב בחוה ותרא האישה וגו' ותתן גם לאישה עמה ויאכל וגרמה לו מיתה ושפכה את דמו, וכתוב בתורה שופך דם האדם באדם דמו ישפך, תשפוך דמה ותשמור נדתה כדי שיתכפר לה על דם האדם ששפכה. מצות חלה מנין, היא טמאה חלתו של עולם דא"ר יוסי בן דוסמקא (נ"א קצרתא) כשם שהאשה מקשקשת עיסתה במים ואח"כ היא מגבהת חלתה, כך עשה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון... הדלקת הנר מנין, היא כבתה נרו של אדם דכתוב נר אלהים נשמת אדם, לפיכך תשמור הדלקת הנר. הרי שבהדלקת הנר ישנו תיקון על

ההדלקה מסורה לאישה - תיקון לכך שהחשיכה אור העולם, או עיקרו של בית

בדרך כלל נעשים מצוות הבית ע"י בעל הבית, ואילו יתר בני הבית טפלים לו ויוצאים יד"ח במעשהו, ומדוע הטילו את מצוות הדלקת נר שבת שתעשה ביד הנשים. ואדרבה, לדעת הב"ח בס"י רסג האישה יכולה למחות בבעל שמבקש לקחת ממנה זכות זו, ולהותיר את ההדלקה והמצווה בידה: 'שאין ביד האישה לדחות את אשתו ממצוה זו אלא כיון דהנשים מוזהרות בו יותר מדליק היא ותברך ולא הוא'. וכ"כ בערוך השולחן שם סעי' ז.

איתא במדרש תנחומא ריש פרשת נח: 'ומה ראו נשים להצטוות על שלש מצות האלו,

מעשה האשה שכיבתה אורו של עולם וכעת היא מאירה אותו, כמבואר במסכת שבת ב"דף לב: 'נשמה שנתתי בכס קרויה נר - על עסקי נר הזהרתי אתכם. אם אתם מקיימים אותם מוטב, ואם לאו הריני נוטל נשמתכם'. וראה רש"י שם ב"ד"ה 'הריני נוטל נשמתכם' שכתב: 'ונשים נצטוו על כך, כדאמרין בבראשית רבה היא איבדה חלתו של עולם - שעל ידה נטרד אדם הראשון שנתרם כחלה, וכבתה נרו של עולם, ושפכה דמו, ועוד, שצרכי הבית תלוין בה'.

וכן הובא ילקוט שמעוני פרשת מצורע רמז תקעא: 'כך שנו רבותינו על שלש עבירות נשים מתות בשעת לדתן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה ושלשתן מן התורה, נדה מגין ואשה כי יזוב זוב דמה, חלה דכתיב ראשית עריסותיכם חלה וגו', הדלקת הנר דתנו רבנן מנין שחייב אדם להיות זהיר וזריז בהדלקת הנר שנאמר וקראת לשבת עונג זה הדלקת הנר. ולמה נמסר לאשה, אמר הקדוש ברוך הוא, היא כבתה נרו של עולם שנאמר נר אלהים נשמת אדם, לפיכך תשמור מצות נר', וכן הביא הטור בס"י רסג.

טעם נוסף נאמר בכך, שהאשה הינה עיקרו של בית, ונר כבוד השבת בבית יעשה ע"י האשה. וכ"כ הטור בס"י רסג בשם הרמב"ם: 'והרמב"ם ז"ל נתן טעם לדבר מפני שמצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית'. השו"ע שם סע"ג כתב רק את טעמו זה של הרמב"ם. ולטעם זה, האשה מדליקה לא משום תיקון העבר, אלא בשל היותה העיקר בבית מדליקה את נר כבוד היום בבית. כן נראה מדרשת חכמים המובאת במשנת חסידים ריש שבת שיזהר לתקן נר על שולחנו שהוא כנגד רנ"ח אברי הנקבה. ולכן תדליק

האשה באם אפשר. וראה כן באליה רבה בס"י תרעא סק"ב: 'דקרא כי נר מצוה, על כרחך עיקרו לנר שבת אתא שהוא דאורייתא, וקי"ל דעיקר מצות הדלקת שבת בנשים'.

משו"ע הרב בס"י רסג סק"ה נראה שהבין שיש נפק"מ בין הטעמים לעניין אם הבעל מעוניין להדליק: 'ולפיכך אף אם ירצה הבעל להדליק בעצמו, האשה קודמת'. וכן באם הבעל הקדים להדליק, האם יש לקונסו על כך, שכן בסידור היעב"ץ עמודי שמים סוף עמ' שלו אות כד ובספר משנה לחם להרב יעב"ץ מסכת חלה ב, ג כתב: 'שאם קדם הבעל והדליק צריך לשלם לה שכר מצוה וברכה עשרה זהובים'. והמחזיק ברכה בס"י חלק, וסבר שיש לה עליו רק תרעומת, אבל אין לראות בבעל כחוטף מצוה: 'כיון דהמצוה מוטלת עליו נמי והבית והנר שלו, מהיכא תיתי לשלם'.

תפילת האשה בעת הדלקת הנרות, מורה על הזיקה של האשה להדלקה. רבינו בחיי פרשת יתרו, ד"ה 'כה תאמר' כתב להתפלל בעת הדלקת הנרות כך: 'ולכך ראויה האשה להתפלל להשי"ת בשעת הדלקת הנר של שבת, שהיא מצוה המוטלת עליה, שיתן לה השי"ת בנים מאירים בתורה, כי התפלה יותר נשמעת בשעת עשיית המצוה, ובזכות נר שבת שהוא אור, תזכה לבנים בעלי תורה הנקראת אור, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור. וכן דרשו חז"ל האי מאן דרגיל בשרגי הויין ליה בנים תלמידי חכמים', הובאו דבריו במטה משה ס"י ת"ז הביאם המג"א בס"י רסג סק"א: 'ראוי שתתפלל האשה בשעת הדלקה, שיתן לה הקדוש ברוך הוא בנים זכרים מאירים בתורה', והביא כן המשנ"ב סק"ב. ובדרשות החתם סופר דף שנו טור ב כתב בשם הספרים: 'חנה ר"ת, חלה נדה

להתעוררות רגשי טוהר. אם הבית מעבירה דרך תחושותיה ונרותיה את המעמד הנפשי אל כל בני הבית. הנה באה השבת, מקור הברכה. הבית צריך להימנע מעיסוקים וטרדות: 'עישרתם ערבתם', סיימתם את ההכנות והעיסוקים, 'הדליקו את הנר'. ואזי סופגים הכל את חיי הקודש, הנצח, מעין עולם הבא - לעולמינו.

הדלקת הנר, וכו' ומשום הכי ראוי לאשה שתתפלל על בנים מאירים בתורה בשעת הדלקת הנר, כי הוא נגד נשמתו'. (וראה מהרש"א במסכת שבת, חידושי אגודת דף לג: 'כמו שבנרות זוכין לבנים חכמים כמו"ש לעיל, ה"נ הדסים ע"ש בנים צדיקים שנקראו הדסים'. ויש אכן שנהגו להריח בשמים לאחר קבלת שבת).
רגעי הדלקת הנר מיוחדים הם. יש בהם סגולה מיוחדת לשפיכת שיח מקירות הלב,

כמה נרות יש להדליק

לאורה'. בספר האגור הלכות שבת סי' שנה תמה על צורך זה לעשות היכר לנר שבת: 'ואני המחבר אומר כי דבר זה להצריך ב' נרות אינו נזכר בשאר פוסקים, ולכן אין העולם מדקדק בזה'. ואפשר לבאר ביסוד דברי הראב"ה שדרוש נר נוסף מדיני כבוד השבת. כלומר, דין עונג שבת מתקיים בעצם קיום התאורה, ובזכות הנר הראשון לא נתקל בחפצי ביתו, אולם לקיים דין כבוד שבת דרוש לו נר נוסף, שיהא ניכר שמכבד ומדליק נר לכבוד היום. וצ"ע, אם ישנה כבר תאורה במקום, אם יצטרכו לפי טעם זה להדליק שני נרות, או די בנר אחד, שכן ניכר שמדליק לכבוד השבת.

טעם נוסף הביא הראב"ה שם: 'ותו יש לומר, חד כנגד זכור וחד כנגד שמור'. כן הביא התשב"ץ קטן סי' ז שזה היה טעמו של מנהג המהר"ם: 'היה עושה שתי פתילות בשבת, אחת כנגד זכור ואחת כנגד שמור'. והאגור קילס טעם זה: 'אבל אמת הוא, כי נפש המקובלים מארץ אשכנז דקדקו בזה, כי ראוי ומצוה מן המובחר לעשות כדי ליחד כנסת ישראל בהקב"ה, הרמוזים בזכור ושמור בדבור אחד נאמרו, וכיחוד אמת. והמבין

מספר הנרות שיש להדליק

נאמרו שיטות שונות בכמות נרות שבת שמדליקין, ותלוי הוא בטעמי הדין.

במשנה במסכת שבת פ"ב מ"ו מדוייק שיש להדליק נר יחיד: 'על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר'. וכן הוא לשון הגמ' בשבת ב"ב כה: 'הדלקת נר בשבת, חובה'. וכן הוא בר"ף ב"ב כה: 'וברא"ש פ"ב סי' כא, וכן לשון הרמב"ם הלכות שבת פ"ה ה"א: 'ואחד אנשים ואחד נשים, חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת'. וכן דייק הפרמ"ג סי' רסג א"ש"א ס"ק י"א מכך שהברכה נאמרת בלשון יחיד, אף אם מדליק נרות רבים. על כן ראוי להותיר לפחות נר אחד ארוך באם יחזור לביתו מאוחר, בכדי שיקיים תכלית מצוות הנר.

שני נרות: הראב"ה ח"א שבת סי' קצט הובא גם בשבולי הלקט סי' נט כתב שיש להדליק שני נרות, והטעים זאת בשלושה טעמים: 'ונראה לי דנהגו בשני נרות, שאחת היא לאכול לאורה ואין היכר כי אם בשתים, כדאמרינן גבי נר חנוכה... וצריך נר אחרת להשתמש

והוסיף האליה רבה שם טעם נוסף בשם מטה משה בס' תיד: 'רמז לב' נשמות הכרוכים יחד בגוף האדם [בשבת]'. כן נראה שהבין בכף החיים שם שכתב שמדליקין ב' נרות כנגד ב' תוספת נר"ן שמקבל בשבת, אחד בחינת הלילה ואחד בחינת היום.

אומנם מודה הראבי"ה שמדינא היה די בנר אחד, ולכן סבר: 'כשמדליק את הנר הראשון מן האור, יתכוין שלא יקרא שם מצוה עליו עד שידליק ממנו נר השני', שכן מברך על הנרות רק בסוף ההדלקה. וגם לא היה לו להדליק השני אלא להניחו מיד, אם קיבלה עליה את השבת מיד בהדלקת הנר הראשון. וכן כתב רעק"א בס' רסא שהמתיר לומר לנוכרי להדליק נר, התיר רק בנר אחד, שהוא עיקר המצווה. אך להדליק בבין השמשות מותר אף שני נרות: 'דהעולם נזהרים שלא לפחות מב' נרות א' נגד זכור וא' נגד שמור... י"ל דהוי כמו נר יא"צ'.

הב"י בס' רסג הביא דברי הכל בו בס' כד שכתב טעם שנהגו להדליק ב' נרות, וכן הוא באורחות חיים ח"א דין שלש סעודות: 'וכתוב בתנחומא כל מילי דשבת כפול. שני כבשים. מזמור שיר. לחם משנה. זכור ושמור. ונראה שהמנהג ע"ז להדליק שני נרות כך כתב הר"א אשר ז"ל'. כן הובא בבעלי התוס' בפרשת פנחס בשם המדרש, כי השבת טענה לפני הקב"ה, דקרבתן מוסף שלו הוא רק שני כבשים, פחות ממוספי ר"ח ויו"ט. והשיב לה, דכך ראוי להשבת דהכל כפול, שירה כפול 'מזמור שיר', 'לחם משנה', ולכך צריך גם שני נרות. שלושה נרות: בספר הקנה קבלת שבת כתב שיש להדליק שלושה נרות. משום סכנת

תשואות חן חן לו'. הטור והשו"ע בס' רסג הזכירו טעם זה. בקובץ מוריה שנה יט בגלין ג - ד ע' קד הביאו מכת"י מספר התשב"ץ שכתב: 'ואני הכותב שמעתי שפעם אחת... ובא הר' וייבוש קרפיל להדליק נרות של שבת, כי זוגתו לא היתה לשם, ובא זקן אחד איש תואר ושאלו מפני מה אתה מדליק שני נרות, אמר לו איני יודע. אמר לו הזקן אומר לך אני, אחת כנגד זכור ואחת כנגד שמור. ומיד לא ראהו יותר, והבין שהוא אליהו זכור לטוב'.

טעם נוסף הביא הראבי"ה שם: 'ולולי שמצאו בה חכמים טעם אח[ר] בשתי ככרות בשבת בפסוק, משום [דכתיב] לחם משנה, הוו מפרשי לה נמי מהאי טעמא'.

ומצא הראבי"ה נפק"מ בטעמים אלו, שלשני הטעמים האחרונים יש לבודד ולהשאיר שני נרות שיראו בנפרד: 'לפי זה אין להוסיף נר שלישי. ואם צריך לו, ירחיקנו להכירא, כמו נר חנוכה'.

מטעם זה כתב הב"ח בס' רסג ש'נוהגין... להביא לבית הכנסת שני נרות של שעה כרוכין ביחד, זכר לזכור ושמור כדיבור אחד נאמרו. ומנהג הגון הוא מהגדולים הקדמונים'. הביאו המג"א שם סק"א. הגם שהרמ"א בס' תרעד סעי' ד כתב שאין לנהוג כן בביתו, שכן נראה כמדורה. אלא שבבית כנסת שכבר יצאו יד"ת, כן נהגו לכרוך הנרות.

האליה רבה שם סק"ב הטעים מנהג לכרוך הנרות בבית הכנסת: 'ויש אומרים נגד איש ואשה. כי נר נר כמנין איברים שבאיש ואשה. כי באשה יש ד' איברים יותר מרמ"ח שבאיש, ב' צירים וב' דלתות (בכורות מה.)'.

ל"ו נרות: הבני יששכר מאמרי השבתות מאמרי ג - ברכת שבת כתב שיש נהגו להדליק ל"ו נרות: 'ר' לוי בשם 'ר' זעירא אמר ל"ו שעות שמשא אותה האורה, י"ב שעות של ערב שבת, וי"ב שעות של ליל שבת, וי"ב שעות של שבת... ששמעתי ממדקדקים להדליק בשבת ל"ו נרות, כי נר שבת הארה מהאור הגנוז ששימש ל"ו שעות'.

נרות רבים: במעשה רב הלכות שבת ס"ק קיב איתא: 'היה מרבה מאד בנרות שמן זית, עד שמנעוהו הרופאים להדליק שמן זית רק של חלב גם לא רבוי גדול כמקדם'. יסוד למנהגו יש לראות בספר החסידים ס"ו אלף קמז: 'זאת התשובה השיב רבינו משולם נ"ע למינין שאינן מדליקין נרות בבתיהם בשבת... ויברך אלהים את יום השביעי, אין אנו יודעים במה ברכו... מכלל שהברכה שבירך הקדוש ברוך הוא השבת היא אורה, שהיא שלום הבית'. הרי שמרבין בנרות השבת שהינה כנגד אלף השביעי.

נר כנגד כל ילד: הובא בליקוטי מהרי"ח ח"ב סדר התנהגויות: 'מנהג הנשים כאשר יולד להם בן או בת מוסיפין נר אחד, וסמך לדבר משום דאמרינן... שבשכר שמרבין בנרות דשבת הוי ליה בנין וחתנין רבני'. לטעם זה אתי שפיר שמתפללים בעת הדלקת הנר לבנים מאירים בתורה, כפי שכתב המג"א בס"י רסג ס"ק יא. יש שבארו, שמקור מנהג זה נעוץ בכך שהיולדת לא מדליקה בשבת שאחרי הלידה בעצמה בשל חולשתה, ולהכי נאלצת להוסיף נר לכל חייה.

הפרמ"ג בס"י תקיד משבצ"ז יב כתב שביו"ט יש להדליק גם שני נרות כמו בשבת, הגם

הזוגות. וכן הרמ"א בריש ס"י רסג הזכיר זאת: 'ויכולין להוסיף ולהדליק ג' או ד' נרות, וכן נהגו'. אומנם בדרכי משה הקציר שם כתב על דין המהרי"ל שאישה ששכחה להדליק, צריכה להוסיף נר כל שבת: 'וכל זה אינו אלא חומרות רחוקות, ואדרבה נראה דכל המוסיף על הנרות גורע ומפסיד הכוונה של זכור ושמור', אך לא אסר זאת מכל וכל. הציץ אליעזר חלק יג ס"י כו דייק בדבריו והוכיח שהרמ"א לא דחה מדינא ולא אסר אפשרות להוסיף על הנרות, מפני דכל המוסיף גורע ומפסיד הכוונה.

שבעה נרות: השל"ה הק' שבת תורה אור אות כט הובא במג"א בס"י רסג ס"ק ב ובשו"ע הרב ס"ק א כתבו שיש שנהגו להדליק שבעה נרות ויש נהגו עשרה נרות: 'וראיתי מדקדקים מדליקין על פי הסוד שבעה נרות, ונכון הוא. כי אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות'. בעולת שבת בס"י רסג ובבאר היטב ס"ק ב כתב בשם האר"י הק' שנהגו להדליק שבעה נרות כנגד ימי השבוע. ובבן איש חי שנה שניה פרשת נח אות א כתב להדליק שבעה כנגד שבע הספירות. בפתח הדביר בס"י רסג ס"ק א כתב שהמנהג הוא כנגד שבעה עולים לספר תורה בשבת. וביום הכיפורים מדליקים ששה נרות, וביום טוב חמשה נרות, שכיון שכתוב נר מצוה ותורה אור, יש לכוין מספר הנרות כמנין העולים לתורה.

עשרה נרות: השל"ה הק' שם כתב בהמשך: 'ויש מדליקין עשרה נרות, כי כולם מאירות. ואלו ואלו דברי אלקים חיים'. והמשנ"ב שם ס"ק יו כתב שהוא כנגד עשרת הדיברות. ובספר ברכת הבית שער מה שערי בינה ס"ק ד כתב שהוא כנגד עשר הספירות.

שלא שייך ביו"ט הטעם שכנגד שמור וזכור, ושהאישה. וה"ה לפי יתר הטעמים שמדליקים נר נוסף כנגד בני הבית, יש לנהוג כן ביו"ט.

הבהוב הפתילות

מצוות הדלקת הנר הופקדה ביד הנשים: 'ומכל מקום טוב שהוא יתעסק בתיקון הפתילות'. ובשער הכוונות דף סא ע"ד איתא שיש בזה תיקון למעשה העגל אשר כבו המה נרו של עולם, כי על ידי קבלת התורה יצאו לחירות ממלאך המות, ובמעשה העגל שבה הגזירה לאיתנה, ושם הלא לא היו נשים. ולכן מוטל על האישה להתקין את הנר. כן כתב בהגהות רבי עקיבא איגר בשבת בדרך לא: 'מתני' ובהדלקת הנר. הא דלא תני סתם ובנר כמו דתני ובחלה ולא תני ובהפרשת חלה. התנא רצה לרמז למה דאיתא בתקוני זהר שבעה"ב יתקן את הנרות ואשתו תדליק משום הכי תני ובהדלקת הנר, לומר דתיקון לאו עלה רמי'. אפשר להביא ראיה לכך, מהנהגתו של רב פפא במסכת שבת בדרך קיט. שהיה טורח בעצמו לכבוד שבת: 'גדיל פתילתא'. הרי שהיה מכין הפתילות להדלקת נר שבת.

ניתן היה ליישב הדברים, שדברי האר"י נסבו על תיקון הפמוט והנר שעל האישה לעשות, ואילו את הבהוב הפתילה תעשינה הנשים, אך בחיי אדם הלכות שבת ומועדים כלל ה סעי' כא מבואר להדיא שהכל יעשה האיש: 'ונכון להדליק מתחלה ולכבות בערב שבת, כדי שתהא נוח להדליק. וזה יעשה האיש'. וכ"כ הקיצו"ע בס"י עה סעי' ה.

הבה"ג שבת פ"א יז ע"ג הובא בב"י בס"י רסד פסק שיש לחרוך את הפתילה: 'ולשפשפה

על מו"ט מוטל להבהוב הפתילות

המשנה בשבת ב"ב כח: נקטה: 'תנן פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה, רבי אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה. ורבי עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה'. הגמ' שם ב"ב כט. הביאה את דברי רבא: 'היינו טעמא דרבי אליעזר, לפי שאין מדליקין בפתילה שאינה מחורכת'. רש"י שם ב"ב ה' טעמא' באר בביאור דעתו: 'שאינן דולקין יפה'. וכן כתב רש"י ב"ב ה' הבהבה' על המשנה: 'כדי שתהא מחורכת ותדליק יפה'. זאת מלבד הדיון בגמ' להדליק ביו"ט בכלים.

אולם דעת רבי אליעזר לא נפסקה להלכה, כפי שכתבו התוס' שם ב"ב ה' רבא: 'ונראה לי דבחנם נהגו הנשים (יש גרסו: אנשים) להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מהובהבת, דהא לא קיימא לן כרבי אליעזר דשמותי הוא'. והחזו"א כתב שבזמננו כלל לא יבהב, כיון שיראה שמדליק בנר משומש.

מאידך, הרא"ש בשבת פ"ב ס"י יח שיבח מנהג זה: 'ונוהגות הנשים להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מהובהבת ויאחז בה האור היטב, ומנהג יפה הוא', הביאו הטור בס"י רסד, והרמ"א שם סעי' ט השמיט את המילה 'הנשים'.

המשנ"ב שם ס"ק כח סבר שיעשה זאת האיש, וכן כתב המג"א בס"י רסג סק"ד בשם כתבי האר"י, וכ"כ בשו"ע הרב שם סק"ה שאומנם

הפנה הקורבן נתנאל שם סק"ח לדבריו במסכת ביצה פ"א סק"פ, ששם באר שכיון שאין להדליק ביו"ט בשיירי בגדים משום נולד, נהגו להבהב כבר לפני הדלקה ביו"ט שאחר השבת, ואגב כן תיקנו לנהוג כן לפני הדלקת נר כל שבת.

באור דרך העברה, דכולי עלמא מודו דצריך לעשותו. אבל הבהוב גמור להדליק ולכבות, אין צריך לעשותו. וכן סבר הדרישה שם סק"ה.

בטעם המנהג להבהב את הפתילות

ברכה על הנר

התוס' בשבת כה: ד"ה 'חובה' כתבו בהו"א כי אין לברך על נר שבת, שכן אם היה מודלק ועומד לא היה צריך לכבותו ולהדליק בשנית, הרי שאין מצווה בעצם מעשה ההדלקה. הרי שהדלקת הנר הינה כהכשר מצווה ואפ"ה פסק השו"ע בס"י רסג, ה שמברכין על הדלקת הנר. צ"ל ביסוד דין הדלקת הנר שאינו הכשר מצווה בלבד, הגם לו לא היה מחוייב להדליק נר אם היה נר דלוק מכבר. אלא ישנה חובה לדאוג שיהא נר דלוק, וחובה זו מקיים גם בראותו נר דלוק. אומנם בלא מעשה אינו יכול לברך על הנר, אך בהעדר נר דלוק מצווה להדליק נר ולברך על הדלקתו.

אולם המרדכי בשבת סי' רצד כתב שר' משולם לא היה מברך על הדלקת הנר, שכן אין עשייתה גמר המצווה, וגמר מצוות נר שבת הינו בעת אכילתו. הרי השווה דין נר שבת לחיוב מעקה, שאין בעשייתה גמר מצוותה. והביא שם את דעת ר"י שכיון שהנר אף משמש למאור בבית ומאפשר לישא כלים לשלחן הרי שמיד בהדלקתו הוא גמר מצוותו, ושפיר מברכין על הדלקת הנר.

[לפילפולא: בשו"ת רעק"א סי' א נקט שנשים אינם מחוייבות בעונג היום ככל מ"ע שהזמן גרמא, ולכן סבר שאם שכחו ביו"ט להזכיר מעין המאורע בברכת המזון,

אם יש לברך על נר שבת

הרמב"ם בהל' ברכות יא, ח כתב: 'כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה מברך בשעת עשייה, וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון, כיצד העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפילין או מזוזה, אינו מברך בשעת עשייה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סוכה או לולב או לכתוב תפילין מפני שיש אחר עשייתו צווי אחר, ואימתי מברך בשעה שישב... כשינענע... כשישמע... כשיתעטף... ובשעת לבישת תפילין ובשעת קביעת מזוזה, אבל אם עשה מעקה מברך בשעת עשייה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה' וצ"ב מדוע נקט הרמב"ם דווקא את מצוות מעקה. והנה הטור והשו"ע בחו"מ סי' תכו השמיטו ברכה זו, וסברו כי אין לברך על בניית המעקה. וצ"ב במאי פליגי.

הרמב"ם בסה"מ מצוה קפד כתב: 'שצונו להסיר המכשולים והסכנות מכל מושבינו', וכן הוא בחינוך במצוה תקמו. הרי עיקרה של המצווה במניעת הסכנה ולהסיר מכשול. אמור מעתה, כיון שאין מהות חיובית למצווה אלא שלילת אירועים שאינם רצויים, והוי כהכשר מצווה בלבד וסברו הטור והשו"ע כי אין לברך על כך.

שחייבות בו אזי חייבות גם בעונג שבו, וכיון שחייבות בנר היום, חייבות בעונג שלו, ולעניין זה איכא עלייהו חיוב עונג, ושפיר מברכות עיילהו].

לא חייבות לחזור. אזי לעולם יש להן בחיוב הנר רק מדין כבוד היום ולא מדין עונג. ולעולם לא יוכלו לברך לשיטת הרמב"ם על נר שבת. ומסתבר, שכל

מקום הדלקת הנרות

רסג סעי' ט ובשמירת שבת מה סעי' ח. ובמשנה הלכות ח"ה ס"י מא כתב שאם חושש שיכבו הנרות לכשיחזור, שיתכוון בברכתו גם על אור החשמל. לפי זה נראה, שאין חובה להדליק במקום האכילה, אלא עיקר גדר ההדלקה הינה להדליק בביתו. ומיקום ההדלקה בבית הוא במקום האכילה. וגדר זה נאמר להדיא בשו"ע בס"י רסג סעי' ט: 'המדליקין בזויות הבית ואוכלים בחצר...', הרי שמדליק בבית, שהוא מקום הדלקת הנרות, הגם שאינו אוכל בביתו אלא בחצר.

בכך יש לבאר את הדין שניתן להדליק בברכה גם במקום השינה הגם שלא אוכל שם, כמבואר במרדכי בס"י רצד ובשו"ע שם בסעי' ו: 'בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם, צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו'. ומדוע לא נאמר שעליהם להשתתף בפריטי של הנר שמדליקים במקום שיאכלו. צריך לומר שכיון שחדרם הוא ביתם של הבחורים, הם מחוייבים בהדלקה במקומם. ואין להם חיוב להדליק במקום האוכל אלא במה שמכונה ביתם, משום שהוא מקום עיקר תשמישו בבית, ודין נוסף איכא שתהא אכילתו במקום שיש נרות ואור. ורק במצב שאין לו בית קבע משלו, אלא אוכל וישן בשני מקומות שונים, אמרו שיש להדליק במקום האכילה שזהו עיקר דירתו. אך בחורים שיש להם חדר

יש להדליק נר שבת -

במקום שאוכלים או במקום שישנים

הב"י בס"י רסג הביא בשם תשובה אשכנזית בשו"ת מהרי"ל בס"י נג שסבר: 'ב' וג' בעלי בתים אוכלים במקום אחד כל אחד מברך על מנורה שלו'. הרי שמדליקין במקום האכילה. וכן פסק הרמ"א שם סעי' י על פי האור זרוע דיני ערב שבת יא: 'עיקר הדלקה תלויה בנרות שמדליקין על השלחן, אבל לא בשאר הנרות שבבית'. וכ"כ השמירת שבת ס"י מג סעי' טו.

המג"א שם סק"א והמשנ"ב סק"ב כתבו שעל אף שהדליקו במקום האכילה, יש להדליק ביתר חדרי הבית בלא ברכה בכדי שלא יכשל בעץ ואבן. הרי שיש לדאוג שהבית יהא מואר ויהיה נעים לשהות בו, אך חיוב ההדלקה הינו רק במקום האכילה.

ויש לעיין אם הדלקה במקום האכילה נועדה להחשיב את האכילה והסעודה, או שמקום האכילה מגדיר את עיקר הבית.

קיי"ל שאם התארחו לסעודת השבת וחוזרים לביתם, יש להם להדליק בביתם נרות ארוכים שיסיקו לראות אותם ולהנות מהם כשישובו לביתם (או לפני שילכו ויצאו מהבית, ראה מג"א שם סק"ז: בשם מהרי"ל: 'ואפשר דאם באותו מקום היה קצת חשך ומשתמש שום דבר לאור הנר, ליכא איסורא'), כפי שפסק השו"ע בס"י

נר שנועד שלא יכשל בעץ ואבן, בניגוד לדעת הסמ"ג ועוד ראשונים סברו שאין לברך על נר זה. מסתבר שנחלקו בהכי. לדעת הרא"ש, כל שיש בנר משום כבוד שבת הרי ניתן לברך עליו בכל רחבי הבית. אך לסמ"ג ולדעימיה, יש לברך רק על נר שיוחד לכבוד היום ולענגו במקום עיקר הבית, ולא על יתר הנרות, הגם שיש בהם כדי להוסיף לשלוות היום ולכבודה.

משלהם, חייבים להדליק בו נר שבת שלהם, אף שלא יאכלו שם.

בתשובות והנהגות ח"א סי' רע"א סבר שניתן להדליק היכן שנוח למתארחים, בתנאי שיהיו נרות במקום האכילה. והינם יכולים להדליק במקום אכילה, או במקום השינה כחפצם. הרי שכיון שאין להם מקום חשוב כ'עיקר הבית', ולהכי יוכלו להדליק היכן שיחפצו.

הרא"ש ביומא פ"ח סי' לה סבר שמברכין על

לשאול על הפתחים ולמכור כסות לנר שבת

פשיטא. לא נצרכה אלא לר"ע שאמר עשה שבתך חול ואל תזדקק לבריות: 'תנא דבי אליהו, אף על פי שאמר רבי עקיבא עשה שבתך חול... אבל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו. מאי נינהו. אמר רב פפא, כסא דהרסנא'. נמצאנו, שלמען כבוד היום יש לשאול על הפתחים, והלא כבוד היום נדחה מפני קידוש, וקידוש נדחה מפני נר שבת, אזי וודאי שאף על נר שבת יש לשאול על הפתחים. וזהו מקור הרמב"ם.

וקשה, מדוע הרמב"ם לא הזכיר בדין הקידוש, שיש לחזור על הפתחים כפי שכתב בדין נר שבת?

המגיד משנה בהלכות חנוכה פ"ד הי"ב כתב שלמדו דין מכירת כסותו לנר חנוכה מד' כוסות, שנאמר בו שלצורך הפרסומי ניסא ישאלו על הפתחים 'וכ"ש בנ"ח, דעדיף מקדוש היום'. והקשה עליו הלחם משנה שם בדרכי הלימוד, שלא היה צריך ללמוד על נר חנוכה מד' כוסות בלימוד של 'כל שכן', אלא ללמוד רק מ'הוא הדין' מד' כוסות.

טעם הדין שיש לשאול על הפתחים ולמכור כסותו עבור נר שבת

הרמב"ם בהלכות שבת פ"ה ה"א כתב: 'אפילו אין לו מה יאכל, שואל על הפתחים, ולוקח שמן ומדליק את הנר, שזה בכלל עונג שבת'.

בביאור הגר"א בסו"ט סי' רס"ג סעי' ב כתב בביאור מקור דין זה: 'אפי'. כ"ג ב' א"ר פשיטא לי כו' וקידוש קודם לכבוד היום בע"פ ק"ה א' ב' וכבוד היום דבר מועט שוה לד' כוסות כמ"ש שם קי"ב א' פשיטא כו' תנא דבי אליהו'.

בביאור דבריו הק' יש לבאר, שסבר שמקור דין זה יסודו בדברי רבא בשבת כדף כג: 'נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו עדיף, משום שלום ביתו'. הגמ' בפסחים כדף קה: אמרה שקידוש היום חשוב ועדיף מכבוד היום, ואם יש לו רק כוס אחת יעשה קידוש בכניסת היום ולא ישאירנה לשנות בסעודתו - מדין כבוד היום, הרי לן שהקידוש דוחה את כבוד היום. הגמ' בפסחים כדף קיב. הקשתה על המשנה שלא יפחתו לעני מארבע כוסות,

אמר ליה לא הוה לי קידושא, ומשכנתיה להמיינאי (תגורתו), ואתאי ביה קידושא. הרי שמכרו בגדיהם בכדי לרכוש יין לקידוש. ויכלו ללמוד מדין זה על נר חנוכה שמדליק בפנים.

ויש לבאר, שאומנם בהדלקת הנר ובקדוש היום ישנו פרסום הנס, אך לא נקבעו בכדי לפרסם הנס. ודין מכירת כסותו נאמרה רק במצווה שנועדה לפרסומי ניסא, ולא במצווה שיש בה גם משום פרסום נס, אך לא זאת מטרתה ואינה יעוד המצווה, לכן, מחוייב רק לשאול על הפתחים למען כך. ומה שמכרו כסותם לקידוש, אינו משום דיני פרסום הנס ולכן לא יכלו ללמוד מכך שיש חובה למכור כסותו לפרסומי ניסא. כיוצא בו מצאנו בדין ההפטרה של חנוכה, שיש בה משום פרסומי ניסא, אך לא נאמר שיש למכור כסותו למען כך, שכן נקראת ההפטרה מדין מאורע היום לא בכדי לפרסם את הנס, אף שיש בקריאה זו כדי לפרסם הנס.

ואפשר לבאר באופן נוסף. הרא"ש ביומא פ"ח ס"ז כז כתב שיש לברך על הדלקת נר יוה"כ משום שיש בו שלום בית (אומנם הרא"ש במסכת שבת בפ"ב ס"י יח פסק עפ"י ר"ת שיש לברך על נר השבת מפני שיש בו משום עונג שבת. הרי ששתי מעלות וטעמים נאמרו בהדלקת נר שבת). אולם הב"י בס"י תרי הביא בשם הרמב"ם בספר המצוות שחלק ע"כ וסבר שידליק בלא ברכה, וכן פסק השו"ע בס"י רסג סע"ה בשם י"א. הרי שנחלקו ביסוד דין נר שבת, אם יש לברך על נר שנועד לכבוד היום בלבד. ומעתה אתי

אולם ראה שערי תשובה ס"י תרעה סק"ב שהביא בשם השבות יעקב ליישב שאומנם גם בקידוש היום ישנו פרסום הנס: 'שהוא עדות על בריאת העולם', אך נר חנוכה עדיף כיון שקידוש היום הוא פרסום רק בביתו, לעומת נר חנוכה: 'שמדליק מבחוץ ואיכא פרסום הנס לציבור, ומה"ט הוי כ"ש מד' כוסות'. ומכך סבר, שדין זה נאמר בנר חנוכה רק כשמדליק בחוץ וישנו פרסום הנס בחוץ: 'אבל לדין שמדליקין מבפנים, לא אמרי' האי דינא'. והשערי תשובה חלק עליו וסבר שלנר חנוכה מוכר כסותו גם האידנא שמדליק בפנים. נמצא, שיש לשאול על הפתחים ולמכור כסותו גם לצורך קידוש היום. ואכן המחצית השקל בס"י רסג הבין בדברי המג"א שהפנה להלכות חנוכה, שיש גם בדין נר שבת חיוב למכור כסותו: 'ונר שבת דעדיף מנר חנוכה... כל שכן שצריך למכור מלבושו לצורך נר שבת'. ומדוע השמיטו הרמב"ם והשו"ע דין מכירת כסותו למען נר שבת, והזכירו רק דין לשאול על הפתחים למען כך. והיה להם להשוותו לדין ד' כוסות, שמוכר כסותו לצורך הדלקת הנר וכבוד שבת, כדין מי שאין בידו נר או יין לפרסם את הנס?

ולכאורה, דין זה מפורש בגמ' במגילה ב"דף כז: שיש למכור כסותו בשביל יין לקידוש השבת: 'שאלו תלמידיו את רבי זכאי, במה הארכת ימים. אמר להם... ולא ביטלתי קידוש היום. אמא זקינה היתה לי, פעם אחת מכרה כפה שבראשה והביאה לי קידוש היום... רב הונא הוה אסר ריתא (תגר בגומי את מותניו) וקאי קמיה דרב, אמר ליה, מאי האי.

שפיר שלא הזכיר הרמב"ם דין מכירת כסותו כסותו מחוייבת רק לטובת חיובי היום, ולא
לנר שבת, שכיון שאין שלום ביתו וכבוד לשאר חיובים הקיימים ביום, כדין עונג
היום מחייב הדלקת נר שבת (בברכה), ומכירת היום.

